

EERIK HAAMER. KAHEL POOL MERD

REELI KÕIV
Näituse kuraator,
Tartu Kunstimuuseum

EERIK HAAMER. ON BOTH SIDES OF THE SEA

REELI KÕIV
Curator of the exhibition,
Tartu Art Museum

Eerik Haameri kodumaa perioodi inimese olemust ja saatust mõtestav looming on ammu saanud klassikaks. Kümnekond sõjaeelset aastat oli noore mehe loometee algus, mille normaalse arengu lõikasid läbi ühiskondlikud vapustused. 1944. aasta seadis eestlaste ette rasked sundvalikud, mis lõhestasid väikerahva ja selle kultuuri. Nõukogude okupatsiooni eest üle mere põgenenute ajutisest minekust sai enam kui poole sajandi pikkune pagulus, mille lõppu enamik ei jõudnudki ära oodata. Lahkudes 1944. aastal paadipõgenikuna, kadus Haamer siinse kunstimaailma jaoks vaateväljalt. Rootsis tegutses Haamer kunstnikuna aktiivselt pool sajandit ja see pikk ning loominguliselt viljakas aeg sisaldas mitmeid kunstnikukäekirja ja -positsiooni muutumisi.

Eerik Haameri näituse korraldamine Tartu Kunstimuuseumis tuli jutuks kunstniku 100. sünniaastapäeva eel paar aastat tagasi. Kohe algul tundis näituseprojekti vastu huvi ka Kumu ning kevadkuudel Tartu Kunstimuuseumi viltuse maja kolme korrust hõlmanud valik on jõudnud nüüd uutesse ruumioludesse, pakkudes mõlemat näitust külastanule huvitavat võrdlusvõimalust.

Esimest korda jõudis Haameri eksiiliperioodi looming Eestisse 1986. aastal, mil kunstniku tütar Liina Haamer Waller korjas Mai Levini poolt Eesti kunstikogude põhjal koostatud isikunäitusele Eesti Kunstimuuseumis VEKSA ühingu toel Rootsis nii palju isa pilte kui toona võimalik. Näitus, mille avamisel viibis ka kunstnik, oli kahtlemata suursündmus. Põhiliselt erakogudest pärit Rootsi perioodi loomingut tutvustab viimased paar aastat väljapanek Haamerite näitusemajas, mis rajati perekonna eestvõttel kunstniku sünnikodu kohale Kuressaarde.

Eesti kunstikogude, ammu eesti muuseumikollektsioonide põhjal oleks olnud võimatu anda ettekujutust Haameri eksiililoomingust. Eesti riiklike muuseumite kollektsioonides on praegu vaid üks kunstniku sõjajärgne maal. Haameri hilisem looming asub põhiliselt seal, kus see sündis – Rootsis. Üksikud tööd kuuluvad asutustele-organisatsioonidele, kolm

The works expressing the nature and destiny of man in Eerik Haamer's homeland period became classics long ago. The beginning of the artist's creative work dates back about ten years before the war, but the normal development of his artistic life was disrupted by social devastation. In 1944, Estonians were faced with difficult choices that split the small nation and its culture. The temporary departure of the people escaping over the sea from the Soviet occupation became an exile period lasting for more than half a century. Leaving the country in 1944 on a boat, Haamer disappeared from the local art scene; during the following fifty years he was active as an artist in Sweden. This creatively productive period witnessed several changes in Haamer's artistic approach and position.

The issue of organising an exhibition introducing Eerik Haamer's work in the Tartu Art Museum came up before the 100th anniversary of the artist a few years ago. From the start, Kumu was interested in the project and now the selection of works that covered the walls of the Tartu Art Museum in the spring has found its place in new premises, offering interesting opportunities.

On the basis of Estonian art collections it would have been impossible to present the conception of Haamer's works during his exile period. The collections of national Estonian museums presently hold only one post-war painting. Haamer's later works can mostly be found in their birthplace in Sweden. The greatest part of Haamer's extensive production has found its place in private homes.

The preliminary work of organising the exhibition started in spring 2006 in Kuressaare, in the Haamers' exhibition house, where the artist's daughter Liina Haamer Waller provided me

Noor ema. 1940. Õli. Eesti Kunstimuuseum
Young Mother. 1940. Oil. Art Museum of Estonia

Isa ja poeg. 1943. Õli. Tartu Kunstimuuseum
Father and Son. 1943. Oil. Tartu Art Museum

Ruhnu tants. 1954. Õli. Erakogu, Rootsi
Dancing on Ruhnu. 1954. Oil. Private collection,
Sweden

Kunstnik rahva seas. 1970. Õli. Erakogu, Rootsi
Artist among People. 1970. Oil. Private collection,
Sweden

asuvad muuseumites, põhiosa Haameri ulatuslikust loomingu on aga leidnud kohti koduseintel.

Näituse eeltööd algasid 2006. aasta kevadel Kuressaare Haamerite majas, kus kunstniku tütar Liina Haamer Waller andis esimesed Rootsi pildiomanike kontaktid. Pärast üleskutse avaldamist Stockholmi Eesti Päevalehes vallandus lumepalli efekt. Kahel paarinädalasel kogumisreisil peamiselt Stockholmi ja läänerannikule Göteborgi piirkonda, õnnestus üles leida, kataloogida ning pildistada enam kui 300 Haameri teost. Rootsist on näitusele toodud 40 erinevast kohast 73 teost, 2 maali on kohale jõudnud Soomest. Näitusekomplekti u 160 teosest on vaid 20 kodumaal tehtud tööd Eesti muuseumite kollektsioonidest, ülejäänud on valik Eesti erakogudest.

Näituse eesmärk on sõeluda välja Haameri loomingutuum, näidata selle kõiki olulisi aspekte ja tutvustada põhjalikult Rootsi perioodi. Näitus on kui piltides jutustus kunstniku käidud teest – maailmatunnetusest, reisidest, suhtumiste muutumisest.

Omaette küsimus on võõrsil sündinud loomingu paigutumine eesti kunstiajalukku. Kuigi Haameri sõjajärgsed teosed on loodud ja asuvad füüsiliselt Rootsis, ei muutu ta seetõttu rootsi kunstnikuks. Haameri looming peegeldab eredamalt kui kellegi teise oma ühe Eesti poliitilise pagulase kunstnikuteed, näitab kohanemisküsimusi, püüdlusi ja õnnestumisi, toob oma korduvate Eesti teema juurde tagasipöördumiste kaudu teravalt esile püsiva armastuse kaotatud kodumaa vastu. Ja kuigi Haameri viimaste kümnendite loomes on olulisel kohal rootsiliku elulaadi kujutamine, esindab ka see väljastpoolt tulija valdavalt iroonilist vaadet oma sundolukorrale võõra rahva seas, näidates võõrandumise kõrval siiski ka kohanemisi, mis pikaajasel võõrsil viibimisel on loomulikud.

Suur tänu kõigile, kes selle keerulise näituse teokssaamisele nii professionaalse abi kui ka rahastamisega kaasa aitasid. Eriline tänu kuulub kunstniku tütrele Liina Haamer Wallerile ja teoste omanikele, kes loovutasid oma kallid maalid koduseintelt enam kui pooleks aastaks.

with the first contacts. Placing an announcement in Eesti Päevaleht (Estonian Daily Newspaper) in Stockholm set a snowball effect off. During two trips, mainly to Stockholm and the western coast in the area of Göteborg, it was possible to find more than 300 works by Haamer. The exhibition was comprised of about 160 pieces, of which 73 came from 40 different places in Sweden, 20 work from from the collections of the Estonian national museums, the rest are from private collections.

The aim of the exhibition is to separate the core of Haamer's works, to show its significant aspects and to give a thorough introduction of the Swedish period. The exhibition serves as a narrative in pictures depicting his conception of the world, his journeys, and changes in his attitudes.

A separate issue is placing works created abroad in Estonian art history. Although Haamer's post-war works were created and are located in Sweden, he is not a Swedish artist. Haamer's work is a vivid reflection of an artist forced into the role of a political refugee; it shows his hardships in adaptation, his aspirations, and his success. Several returns to the Estonian theme revealed Haamer's undying love for the homeland he had lost. And even though Haamer's works produced during recent decades greatly focus on depicting the way of life of the Swedish people, they nevertheless represent an outsider's predominantly ironic view of the constraining position of living in a foreign nation. Alienation was accompanied by adaptation.

I wish to thank everyone who helped to realise this difficult exhibition, both in the rendering of professional help and the providing of financial assistance. I especially wish to thank the daughter of the artist, Liina Haamer Waller, and all the owners of the paintings, who parted with their precious paintings for more than half a year.

Haameri loomingu peateema on inimene. Kunstnik ei ole kunagi maalinud abstraktseid ideid, pole pidanud kunstiteooriatest või puhtestestilistest probleemidest. Oma inimesed ja motiivid leidis ta maalt. Et see tsivilisatsioonist rikkumata inimene juhtus olema randlane, oli tingitud Haameri Saaremaa päritolust ja luhtaläinud lapsepõlvneustusest saada meremeheks.

Haamerile kujunes ilmutuslikuks pooljuhuslik sattumine Ruhnu arhailisesse saareühiskonda. Teda lummasid sealne inimene ja looduse kooskõla, inimeste vaimse maailma tervikkikkus. Need paelusid Haamerit kogu elu, nii koduse Saaremaa kui ka Rootsi, Norra või Portugali ainekäsitledes.

SOTSIAALNE KAASTUNNE

Kui paar varast romantilist tööd välja arvata, ei ole Haamer maalinud idüllil. Teda huvitas alati sotsiaalne problemaatika, elu ise. Sageli kätkevad figuraalsed tööd mingit argielulist lugu, eluraskustega võitlevat inimest. Esimesi ja kuulsamaid nende teoste seas on Haameri ekspressiivsete vibalike figuuridega „Pime” (1938). Haamer on jutustanud: „Nägin kord pimedat vanameest kõndimas temale iseloomuliku kehahoiakuga. Eks olnud ju vaesele Saaremaale vägagi iseloomulik, kuidas pime oma varanatuksena uude elukohta kolis – koos laste, koeranässi ja kalaga, mis keegi raskel teekonnal temale pihku pistis.” Haamerile iseloomulikult muutub kõik, mida ta kujutab, suureks ja vääriliseks, omandab arhetüüpse tähenduse: kodumaise loomingu tippse „Noor ema” psühholoogiline ja elufilosoofiline üldistus on suurepärane ning maaliline teostus meisterlik. Sõja-aastate loomingu traagiliste perekonnalugude kaudu elas Haamer valulisemalt kui ükski teine eesti kunstnik kaasa rahva saatusele („Evakueeritavad”, „Perekond vees”, „Isa ja poeg”, „Väljatõugatu”). Haameriga võiks ehk võrrelda üksnes Johannes Greenbergi ja Olga Terri traagilist ajastutunnetust.

Küllap aitasid Haameri empaatiavõime kujunemisele lisaks sünnipärastele eeldustele kaasa ka lapsepõlvkodu kristlikel tõekspidamistel ja armastusel rajanev atmosfäär, mis venda Harri Haamerit kallutas valima kirikuõpetaja elukutset. Erik Haameri lapsepõlvkogemused sisaldasid erinevaid noote. Väiksenäinud ta lühinägelik ja kidura kehaehitusega ning jäänud mängudes, kus kaaslasti pidi valima, sageli viimaseks või koguni üle. Kindlasti ei tumestanud see oluliselt kunstniku õnnelikku lapsepõlve, kuid miski kogetud tundeist tõukas Haamerit tulevase elukutse suunas: „Sedaviisi jääd omaette ja üksi, kuni leiad midagi, mis aitab sind elada ka sedaviisi.”

Haameri teistsuguste, tõrjutute märkamiseks teritunud pilk ilmutas end juba esimestes iseseisvates töödes. Näiteks panoramaanses rannastseenis „Sõjalaeva madruseid saatmas”

People were the main focus of Haamer's work. The artist was never interested in abstract ideas; he never held art theories or purely aesthetic problems in esteem. He found his people and motifs in the country. The fact that the people unspoiled by civilisation happened to live on the coast was due to Haamer's origin – his roots were in Saaremaa island. Chance contact with the archaic insular society of Ruhnu was a revelation to Haamer. He was charmed by the harmony between man and nature. These aspects captivated Haamer throughout his life.

SOCIAL COMPASSION

With the exception of a few early romantic works, Haamer's paintings are not idyllic. He was always interested in social issues, in life itself. One of the first and the most celebrated of such works is Haamer's *Blind* (1938), a work portraying expressive gangling figures. Haamer once said: "I once saw a blind old man walking with a posture very characteristic to him. It was very common in Saaremaa that a blind person moved to a new place with his few belongings – children, a dog and fish which he got from someone on his difficult journey." It is characteristic of Haamer that all he portrayed obtained the impression of something big and dignified; it acquired an archetypal meaning, e.g. in the psychological and philosophical abstraction of the *chef-d'oeuvre* of his domestic creation *Young Mother*. Through tragic family stories dating back to the time of the war, Haamer shared the feelings of the nation's destiny more painfully than any other Estonian artist.

In addition to Haamer's inherent qualities, it was most probably the Christian convictions and love he obtained at home that contributed to his increased empathy. As a young boy he was near-sighted and had a poor physique. Although these limitations did not prevent Haamer from finding happiness during his childhood by developing his artistic ability, something in his experiences influenced Haamer in his future profession. In several Haamer's paintings we see a sorrowful figure keeping clear of the general muddle – it seems the *alter ego* of the artist. This person travels through

Pime. 1938. Detail. Õli. Tartu Kunstimuseum
Blind. 1938. Detail. Oil. Tartu Art Museum

Põud. 1939. Detail. Eesti Kunstimuseum
Drought. 1939. Detail. Art Museum of Estonia

Väljatõugatu. 1945. Detail. Õli
Viinistu Kunstimuseum
An Outcast. 1945. Detail. Oil. Viinistu Art Museum

Kalasadam. 1950. Detail. Õli. Erakogu, Rootsi
Fishing Port. 1950. Detail. Oil. Private collection, Sweden

Laste pidu. U 1970. Detail. Õli. Erakogu, Rootsi
Children's Party. Ab 1970. Detail. Oil
Private collection, Sweden

Debatt sillal I (Käed). 1970. Detail. Õli
Erakogu, Rootsi
Debate on a Bridge I (Hands). 1970. Detail. Oil
Private collection, Sweden

Kunstnik rahva seas. 1970. Detail. Õli
Erakogu, Rootsi
Artist among People. 1970. Detail. Oil
Private collection, Sweden

(1936) näeme üldisest sagimisest eemaletõmbunud nukravõitu tegelast – otsekui kunstniku *alter ego*. See tegelane rändab ajas, muudab oma kuju, sugu, vanust, ilmutab end ka eksiliiaja loomes („Kiigel”, 1966; „Laste pidu”, 1970). Rootsi aja maalidel kohtame sageli ka Haameri autoportreelist kuju koos njuufaundlandi koera Muriga.

HAAMERLIK INIMTÜÜP

Haameri inimesekuju on tavaliselt üldistus, mitte portree. Kodumaises loomingus kordub pildist pilti omapärane pikliku näoplaani, paokil huulte ja väheke ehmunud ilmega tüüp. See ilme sisaldab hämmingut, samas ka eemalolekut, sissepoolepööratust, otsekui kogetaks just sel hetkel midagi olemuslikku. Ilmutusliku hetke puudutus valgustab laste-naiste nägusid maalil „Ruhnu naised kirikuteel” (1938), sähvatab „Pimeda” suurema tüdruku palgel, esineb maalil „Põud” end sirgu ajanud naise näol. Religioosne alatooniga maailmatunnetuslik viiv võib muutuda oma ekspressiivsuses lausa meeleheitteks („Väljatõugatu”). Haameri piltide tüüpiline meestegelane on naistest olekult kinnisem kotkaninaga habemik. Algusest peale on tähtis koht lastel, kellesse kunstnik suhtus sama suure austuse ja tähelepanuga kui täiskasvanutessegi.

KARAKTEERSUS ROOTSI MOODI

Kuigi ka Rootsi perioodil saavutas Haamer maalidel tegelastega tiheda üks-olemise tunde, eristub paguluslooming just selle seotuse tunde hapruse poolest. Haamer ei kodunenud Rootsis ning juurte kaotamise lugu jutustavad ka tema pildid. Kunstnik leidis sõpru kohalike kalurite seas ja käis nendega koos merel, kuid ei saavutanud nende kujutamisel kodumaa perioodi tööde kaasaelamisjõudu. Küll aga säilitas Haamer terava pilgu inimesele iseloomuliku ja üldnimliku väljatoomises. Rootsi meremehed moodustavad omaette huvitavate kujude galerii: 1950. aastatel on nad lõuakate profiilidega tõsised ja karmid, koos kunstnikuga vananenult peavad nad muhedaalt naljajuttu veeretades pensionipõlve.

Haameri inimesenägemuses toimus kõige äkilisem muutus 1960. aastate lõpus, mil karakterisus võimendus groteskiks ning lustakate stseenide alltekstis on teravat pilget Rootsi rahva veidruste aadressil. Neil värvikatel ja satiirilistel inimkarakteritel ei ole kuigi palju ühist kunstniku varasemate tööde tõsiste inimeste maailmaga. Kuigi Rootsi poolel võib kohata nende tööde pealispindse lõbususe lihtsustatud laien-damist Haameri isiksusele, ei ole see vastuolus tema tõsidusega. Suurepärane saare huumor muutis Haameri inimesena kõitvaks ja aitas jääda kunstnikuks pagulaspõlve lõpuni.

time, changes appearance, gender, and age, and reveals himself also in the works produced in exile.

HAAMER'S IMAGE OF THE INDIVIDUAL

Haamer's image of the individual is usually a generalisation, not a portrait. In his domestic creation, we frequently see a figure with an oval face, slightly opened lips and with a somewhat frightened expression. This look holds confusion, though at the same time it expresses withdrawal and inwardness. The touch of an apocalyptic moment flashes on the face of the older girl in the *Blind*; it is present on the face of the woman who has drawn herself up in the *Drought*. A religious moment may, in its expressiveness, even become desperation. A typical male figure in Haamer's paintings is an aquiline-nosed, bearded man, who is more reserved than Haamer's women. From the very beginning, an important role in Haamer's paintings was played by children, who received the same respect and attention from the artist as he gave to adults.

CHARACTER À LA SWEDEN

Although Haamer also achieved a close feeling of being alone with his characters during his Swedish period, the exile paintings differ in the fragility of this feeling. Haamer never got used to living in Sweden, and his paintings express his loss of roots. Nevertheless, Haamer retained his sharp eye in eliciting the aspects that are characteristic and common to people.

The most sudden change in Haamer's vision of man occurred at the end of the 1960s, when his characters became more grotesque and, between the lines of cheerful scenes, we can see sharp satire addressed to the oddities of the Swedes. Although in Sweden the superficial merriment of the paintings is sometimes simplistically connected with Haamer's identity, it is not in disagreement with his seriousness. Splendid insular humour made Haamer enticing as a person and enabled him to remain an artist until the end of his exile period.

HAAMERI INIMENE

REELI KÕIV

HAAMER'S PEOPLE

REELI KÕIV

Sama kirglik nagu spordi vastu, oli ka kunsti vastu. Kui aega üle jäi, joonistas ta õpilastega modelli kaasa. Armastas pikalt olla oma tunnis, mitte nii nagu mõned õpetajad, et vilksatas läbi. Ei rääkinud mitte ainult kunstist, vaid ka muudest asjadest, mis juhtus päevakorral olema, oma läbielamustest, kalapüügist, merest. Tema oli küll inimesele lähedale pääsev, mitte minule, vaid kõigile.

AVO KEEREND

BIOGRAAFIA

- 1908** 17. veebruaril sündis Kuressaares riigiametniku peres kolmanda pojana
- 1919–1926** õppis Saaremaa Ühisgümnaasiumis
- 1928–1931** õppis Tartu Ülikooli kehalise kasvatuse osakonnas abiellus ülikooli kursusekaaslase Lille Ploompuuga (1904–1954); lapsed Pille (1932–2007), Liina (s 1934), Joel (s 1941)
- 1930–1935** õppis Kõrgemas Kunstikoolis Pallas; meisterateljees Nikolai Triigi õpilane
- 1936** sõitis esimest korda Ruhnu, mille loodus ja olustik jäid pikaks ajaks inspiratsiooniallikaks joonistamise ja võimlemise õpetaja Tartu Poeglaste Gümnaasiumis
- 1941–1944** õppejõud Tallinna Rakenduskunsti Koolis, hooajati põllumees Koitjärvel
- 1944** 19. septembril põgenes Vilsandilt päästepaadiga Rootsi
- 1945** asus elama Göteborgi; töötas arhiivis ning joonestajana arhitektuuribüroodes
- 1948** viibis motiivide otsingul pikemalt Rootsi läänerannikul Mollösundi kalurikülas
- 1950. aastad** mitmed reisirid Norrasse, mille alusel sündisid maaliseeriad kalurielust
- 1952** sai Rootsi kodakondsuse
- 1952–1953** valmisid illustratsioonid „Kalevipojale”, mis ilmus 1954 Torontos
- 1954–1964** töötas joonestajana Göteborgis Nils Einar Erikssoni arhitektuuribüroos
- Alates 1955** reisirid Rootsi Lapimaale; sündisid teosed põhjapõtrade aineil
- 1955** ostis Rootsi läänerannikule Lyrö saarele maakoha
- 1958** reis Hispaaniasse
- 1960** reis Portugali, mille ainetel valmis mahukas maalitsükkel
- 1962** tegi pannoo „Päevalilled” Kumla haiglasse
- 1963** abiellus arhitekt Karin Erikssoniga
- Alates 1964** vabakutseline kunstnik
- 1969** pälvis Rootsi Eestlaste Esinduse kultuuriauhinna
- 1970, 1986** ülevaatenäitused Eesti Kunstimuseumis, viibis näituste avamistel
- 1971, 1988** ülevaatenäitused Tartu Kunstimuseumis
- 1975** kolis Göteborgist Kungälv
- 1976** isikunäitus Uppsala kunstihoones
- 1993** autasustati Eesti Vabariigi Valitsuse tunnustusmedaliga
- 1994** suri 4. novembril Kungälv; urn maeti vanemate hauaplatsile Kuressaare Kudjape kalmistul

1940. aasta detsembri keskel kutsus tema ühel võimlemistunnil poisid kokku, istusime veel nendel pikkadel – nii nagu neid nimetati – Rootsi pingid – ütles: „Poisid, mina teile enam võimlemist ei anna. Mina teadsin, mis ma teile annan, mina ei pannud hindeid sekundite ega sentimeetrite järgi, vaid vaatasin iga poissi üksikult. Ja kui tema tegi seda, milleks ma pidasin teda võimeliseks, siis selle poisi püüdluse järgi esmajoones ma hindasin teda. Aga nüüd see nõukogude kord nõuab minult, et selles klassis peavad olema niisugused ajad, sentimeetrid ja sekundid ja see mulle ei sobi. Mina enam võimlemist ei anna.” See oli muidugi tolle aja kohta tema poolt väga kõvasti öeldud.

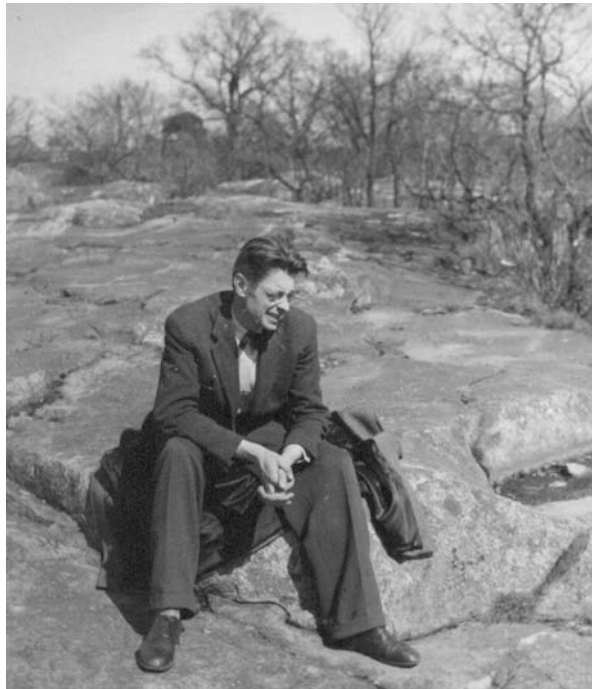
VELLO VALDES

Haameri õpilane Poeglaste Gümnaasiumi päevilt

Perekond vees. 1941. Õli. Eesti Kunstimuseum
A Family in Water. 1941. Oil. Art Museum of Estonia

„Perekond vees” on kummalisemaid maale Haameri loomingus. 1941. aasta jõulunäitusel Kunstihoones eksponeeritud töö põhjustas peavalu omaaegsetele kriitikutele, kes olid harjunud Haameri maalide puhul lugusid jutustama. Pildi selgitustes oletati, et ehk minnakse paati või on saunarahvas leidnud uppunu. Mis-see-on-stiilis tõlgendusele allumatu sõnum sündis ajaloo halastamatuid käike läbielava ja rahva saatust ettenägeva kunstniku tunnetusest. Haamerile sageli iseloomulik pühalik toon omandab siin lausa katarsise mõjujõu. See on pilt inimeste endaks jäämisest ja kõigutamatust saatusele vastuminekust, kokkuhoidmisest ja haavatavusest. Realistlikus maalikeeles kõigile mõistetav sümbolism, tunnetatavaks maalitud suruseis, päädis paljude jaoks 1944. aasta sügiskuudel samasuguse merega silmitsi seismisega, kus enam edasi minna ei saanud.

Haamer Rootsis pagulaspõlve alguses
Haamer in Sweden at the beginning of the exile

Haamer oma koera Muriiga 1960. aastatel
Haamer with his dog Muri in the 1960s

Tema mõjus meile oma isiksusega, tavalistesse normidesse ta ei mahtunud. Haamer oli hea rääkimisega, siis ei tohtinud nagu ise rääkida, kuulasid, mis tema rääkis. Lihtsalt – me kõik olime väga kiindunud temasse, kõik õpilased.

OLGA TERRI

BIOGRAPHY

- 1908** was born on 17 February in Kuressaare as the third son of a government official
- 1919–1926** studied in Saaremaa Co-Educational Gymnasium
- 1928–1931** studied in the Faculty of Physical Education at the University of Tartu
- 1931** married a fellow student in the university, Lille Ploompuu (1904–1954); children Pille (1932–2007), Liina (born 1934), Joel (born 1941)
- 1930–1935** studied in the Art School Pallas; was a student of Nikolai Triik in the master's studio
- 1936** made his first trip to Ruhnu; the nature and the milieu of the island were a source of inspiration for a very long time
- 1934–1940** teacher of drawing and gymnastics in the Tartu Gymnasium for Boys
- 1941–1944** teacher in the State Applied Art School in Tallinn; seasonal employment in Koitjärve as a farmer
- 1944** on 19 September escaped from Vilsandi to Sweden in a lifeboat
- 1945** settled down in Göteborg; worked in an architect's office as a draughtsperson and in archives
- 1948** spent a longer period in a fishing village in Mollösund on the western coast of Sweden looking for new themes
- the 1950s** several trips to Norway, which served as the basis for a series of paintings on the life of fishermen
- 1952** became a Swedish citizen
- 1952–1953** made illustrations for *Kalevipoeg*, which was published in Toronto in 1954
- 1954–1964** worked as a draughtsperson in the architect's office of Nils Einar Eriksson in Göteborg
- After 1955** trips from Sweden to Lapland; painted pictures based on reindeer
- 1955** bought a country home on the island of Lyrö on the western coast of Sweden
- 1958** trip to Spain
- 1960** trip to Portugal, which served as the basis for a voluminous series of paintings
- 1962** made the panel *Sunflowers* for Kumla hospital
- 1963** married the architect Karin Eriksson
- After 1964** freelance artist
- 1969** won the cultural prize of the Representative Office of the Swedish Estonians
- 1970, 1986** exhibitions in the Art Museum of Estonia, attended the opening ceremony of the exhibitions
- 1971, 1988** exhibitions in Tartu Art Museum
- 1975** moved from Göteborg to Kungälv
- 1976** personal exhibition in Uppsala Art Hall
- 1993** awarded the medal of honour from the Government of the Republic of Estonia
- 1994** died on 4 November in Kungälv; his ashes were buried in the burial plot of his parents in the Kudjape cemetery in Kuressaare

Üks poiss käitus tunnis väga lollakalt – olime tükk aega tööd teinud, uus mees kukkus keset ateljeed vehkima. Haamer vaatas ja lasi teha, siis hakkas rääkima – pane pintsel ära /.../ Too hakkas vastu jorama, virutas oma asjad kokku, läks minema. /.../ Haameri kommentaar kogu loole oli: te võite ära õppida kunstnikuna kõiksuguseid vajalikke asju, aga kui te inimese mõõtu välja ei anna, siis teist kunstnikku ei saa. See oli kõige olulisem, mis ma Haameri käest sain.

ANTS VIIDALEPP

Haameri kohta mälestusi kogunud Reeli Kõiv

Erik Haamer vend Harriga Eesti külastamise ajal 1986. aastal
Erik Haamer with his brother Harry during the visit to Estonia in 1986

25.3.1982

Ma usun, et kõik selle, mis minu kutses minu arvates on põhjanev, olen saanud oma kodunt. Mis see õieti on, seda on raske ütelda – terve ellusuhtumine vahest. Olen lõpmata tänulik selle pärast /.../. Isa õiglus ja ema tunded tagavad meile selle, ilma milleta millegist midagi välja ei tule. Praegusel ajal, kus tuleb pekkuse turakat mängida permanentselt, on kasulik mõelda sellele ammusele, mida meil on kodunt kaasas, et meil ei oleks tarvis uskuda, et päike käib ümber maakera, mitte vastupidi.

17.1.1979

Kungälv

Punnida ennast „sügavaks”, nagu see näib moodis olevat vähemalt minu kutses, on minu meelest aruvaene. /.../ Eriti nüüd vanast peast tegelen ka oma töös niisugu-sega, mis on pidulik ja lõbus. Leian, et on vähe põhjust oma järelejäädud päivi maha nukrutseda, olla hapu ja rahulolematu. Pealegi on sageli rumalus ja nali rohkem õigustatud, kui leppimatus, missuguses vormis see ka ei esine.

8.9.1976

Kungälv

Meie isa armastas öelda sedaviisi. „Kui Sa midagi teed, siis katsu seda teha nii hästi, kui sa ainult suudad. Siis jääb su süda rahule ja kui keegi nuriseb su üle, võid sa öelda, näed, paremini mina ei osanud.” /.../ Kui ma esimest korda siin esinesin, siis ütles tolle aegse kuninga vend prints Eugen, ta oli ise tuntud maalija, mulle järgmised sõnad: „Loodan, et Teil läheb hästi siin, soovin Teile kõike head”. Pool aastat pärast seda koolitati mind koos nende saatusekaaslastega, keda siinsele tööturule oli raske paigutada, ümber, nii et meie mingil „ausal” teel omale ja oma perekondadele võiksime eluülespidamist teenida. /.../ Seal kursusel oli üks rootsi kunstnik, kes /.../ ütles mulle järgmist: „Jätta kõik lootused. Siin maal on geeniusi kaheks sajaks aastaks ette. Sinul ei ole kõige minimaalsemat võimalust siin.” /.../ olen neile mõlemale tänulik hea nõu eest, veelgi nüüd, rääkimata sellest ajast, kui mängisin Piileami eeslit leivateenimise ja maalimise vahel. /.../ Minul oli paar tuubi taskus. Muigasid oma ette, kui neid katsusin ja tundsin kohe, et jalad olid põhjas, vaatamata sellele, et olin maal, kus geeniusi oli kaheks sajaks aastaks ette.

1.2.1971

Göteborg

Armas Harri, minu meelest olete teie kõik nii suured ihu ja hinge poolest. See otsekohesus, armastus ja poolehoid, kõik see mis siinsel maal on peaaegu tundmatud mõisted, löi minul mu viletsad koivad alt kohe esimesel korral. Tundsin enese nagu sulil eksind lind Teie kõrval. See iseenesest-mõistetavus, punnimata inimesekohtlemine, mis mind Tallinnas ümbritses, nii omakste kui ka võeraste poolt, viis mind nagu mingisse ekstaasi. Ma olin nagu kogu aja purjus tundest, et jälle kord mõista kõike, et ikka veel on kõigile vaatamata see alles, mis eraldab inimese loomast, kiskjast: sõprus, armastus ja palju muud mis teeb elu elamisväärsesks.

Ootajad. U 1960. Õli. Erakogu, Roots
Waiting. Ab 1960. Oil. Private collection, Sweden

„Ootajad” on loodud Portugali-reisi ainetel. Nazare kalurikülas Atlandi rannikul puutus Haamer kokku teda vapustanud lootusetu vaesusega: „... naised ainult vaatavad, kas sa annad midagi või ei. Muud huvi tal ei ole. Hirmus vaadata niisugust asja. Sul omal on kõht täis ja riided seljas.” Rannal mehi ja saaki ootavate naiste grupp on Haameri Nazare-sarja põnevamaid töid. Magnetiseerivalt mõjub keskplaanil istuv, koredate ristatud kämmaldega kuju, otsekui vanadusse talletatud elu olemuse kehastus. Selles müstilises kujus on midagi Goyalt, kelle töid Haamer oli Madridis imetlenud. Maali kätetud väljapääsmatuse tunnet võimendab groteskne, anuv nägu ning almuse järele sirutuv käsi. Näeme peenikest kontuurjoont, mis raamib tabavalt kehade ekspressiivseid pöörideid, joonistab välja pahklikud sõrmed ja näod. Ruskes koloriidis teos on nauditavalt maaliline. Kohati akvarellilisk õhuke värvikiht kujuneb Haameri hilistele töödele tüüpiliseks.

Konverents „Kunst paguluses”

28. augustil 2008 kell 11.00

Kumu kunstimuuseumi auditooriumis

Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum ja Kunstiühing „Pallas” kaivitasid 2007. aastal ühisprojekti „Eesti kunst paguluses”. Selle esimesel konverentsil keskendutakse pagulaskultuuri eri valdkondades – kirjanduses, kunstis ja muusikas – tehtava uurimustöö hetkesisule Eestis, vaadeldakse pagulaskunsti uuringutega seotud probleeme Lätis ja Leedus ning käsitletakse võõrsil loodud kultuuriloolise materjali kogumist, dokumenteerimist ja säilitamist. Samuti analüüsitakse paguluse kui fenomeni sotsioloogilisi ja psühholoogilisi aspekte ning vaadeldakse Rootsi näitel pagulaskunstnike vastuvõttu uue asukohamaa kultuuripoliitilises taustüsteemis.

Esinevad Mära Läce (Läti Riiklik Kunstimuuseum), Osvaldas Daugelis (M. K. Čiurlionise Muuseum, Kaunas), kunstiteadlane Irja Bergström (Göteborg), kirjandusteadlased Piret Kruuspere ning Jaan Undusk (Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus), muusikateadlane Avo Hirvesoo, Piret Noorhani (Eesti Rahva Muuseum, Baltic Heritage Network projektijuht), Tiit Talvistu (Tartu Kunstimuuseum) ja Kersti Koll (Eesti Kunstimuuseum).

Projekti „Eesti kunst paguluses” toetavad Erika ja Osvald Timmase Fond, Saku Õlletehas AS ja EV Kultuuriministeerium.

Ekskursioonid „Kunstile külla”

Algusega kell 13.00

Eesti keeles: 30. august, 13, 14, 27. september, 4, 5, 11. oktoober

Vene keeles: 31. august, 28. september, 12. oktoober

Senioride reede

„Erik Haamer ja pagulaskunst”

26. september

Vene keeles kell 11.30

Eesti keeles kell 13.00

Ekskursioonidel osalemine muuseumipiletiga, kogunemine Kumu infoleti juures

Monograafia Erik Haamerist

Näitustega seoses näeb trükkaligust raamat Erik Haamerist, mis koosneb arhiivi- ja allikmaterjalidel põhinevast Haameri elu ja loomingut läbi seitsme peatüki käsitlevast monograafilisest osast ning illustreeritud maalide ja joonistuste kataloogidest, näitustel esinemise nimes-

tistikust ning bibliograafiast (koostanud Annemaria Onoper). Väljaanne sisaldab arvukalt suuri repro-duktsioone ning dokumentaalfotosid.

Autor: Reeli Kõiv

Kujundaja: Tiit Jürna

Teoste nimestikud ja resümeed inglise keeles

Väljaandjad: Tartu Kunstimuuseumi koostöös

Kumu kunstimuuseumiga (EKM), 2008

Kui on veel andmeid originaali järgi arvele võtmata Erik Haameri teostest, oleksin tänulik info eest e-posti aadressil: reeli_k@hotmail.com

If there is any information on works by Erik Haamer that have not been registered yet, I would be very grateful if you could send the information to reeli_k@hotmail.com

Reeli Kõiv

VÄLJA- VÕTTEID EERIK HAAMERI KIRJADEST KODUMAALE VEND HARRI HAAMERILE

Kirjad asuvad Haamerite
maja arhiivis Kuussaare

Kumu kunstimuuseum
Kumu Art Museum
Weizenbergi 34 | Valge 1, 10127 Tallinn

Tel 602 6000, 602 6001
muuseumi@ekm.ee
www.ekm.ee

Avatud
Mai–sept: T–P 11–18
Okt–aprill: K–P 11–18

Open
May–Sept: Tue–Sun 11 am–6 pm
Oct–April: Wed–Sun 11 am–6 pm

Väljaandja: Eesti Kunstimuuseum 2008
Toimetaja: Tiina Abel
Ajalehe päise kujundus: Tiit Jürna
Ajalehe kujundus: Tuuli Aule

Päise kujunduses kasutatud
detaili teosest:
Erik Haamer. Autoportree
1992. Õli. Estonia Selts

Täname toetuse ja abi eest: Tartu Kunstimuuseum, Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium (Rahvuskaslaste programm), Eesti Kultuurkapital, Tartu Kultuurkapital, Eesti Rahvuskultuuri Fond, Eesti Suursaatkond Stockholmis ja konsulaat Göteborgis, Hansapank, Eesti Gaas